

Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Erzurum

Okt.Fethi Kayalar

TÜRKÇE'DE VE İNGİLİZCE'DEKİ İKİLEMELİ YAPILAR
VE KURALLARI

Yönetici Yrd.Doç.Dr.Gencay GENÇ

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Erzurum 1991
(Yüksek Lisans Çalışması)

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz	1
Giriş	3
Konuyla İlgili Çalışmalar	4
İkilemeler	8
İkilemelerde Genel Özellikler	9
Ön seste benzerlik	9
Kalıplaşma	10
Sıra kalıplaşması	12
Az heceli-çok heceli sırası	13
Ünlü-ünsüz sırası	15
Patlamalı sesler (p-b)	16
Türkçe Kelimelerin Sırası	19
Sayılarla yapılan ikilemeler	21
Son Ses Benzerliği	22
Ünlü Kuralları	23
Tamlamalarda İkilemeler	24
"-M" ile yapılan ikilemeler	25
Aralıklı İkilemeler	26
Yönelmeli İkilemeler	29
İyeliklerden Oluşan İkilemeler	30
Tamlama ve İkileme Arasındaki Farklılıklar	31
Anlam Bakımından İkilemeyi Oluşturan Kelimeler	33
İngilizce'de İkilemeler	35
Başlıca Kurallar	37
Hece Sayısı	38
Ünlü Özellikleri	42

İlk Ses Uyumu	46
Başlangıç Seselerindeki Diğer Özellikler	48
Son Ses Uyumu	51
Diğer Kurallar	56
İçki Kuralı	56
Kaynaştırmalı İkilemeler	57
Üç Kelimeli İkilemeler	58
Anlamsal Bakımdan İkilemeler	58
Sonuç	60
Kaynakça	65

*****

Ö N S Ö Z

"Türkçe'de ve İngilizce'deki İkilemeli Yapılar ve Kuralları" başlığı altında sunduğumuz bu tez çalışması, bu konuda, Türkçe'de ve İngilizce'de yeterli sayıda çalışma yapılmadığından, kurallarıyla birlikte tanıtmayı ve değerlendirmeyi amaçlıyor.

Dilimizde sık sık kullandığımız ikilemeler, sayı itibariyle çok fazladır. Tek bir kelimedenden bir çok anlam türetilen dilimizde, anlama zenginlik katmak amacıyla, çok eski yıllardan beri, ikilemelere gereksinim duyulmuştur. Buna bağlı olarak da, her yörenin kendine özgü şivelerinden sayısız ikilemeler oluşturulmuştur. Bu çalışmamızda, hangi ikilemenin, hangi yöreye ait olduğunu değil de, en çok kullanılan ikilemelerin dilbilim içersinde geçen kurallarını inceledik. Çünkü bazı ikilemeler ses yönünden, bazıları ise anlam yönünden bir takım özelliklere sahiptirler. Bunun yanısıra, her iki özelliğe sahip ikilemelerin sayısı da oldukça fazladır.

İngilizce'de, genellikle çocuk şarkılarında ve hikayelerinde sıklıkla rastladığımız ikilemeleri, eserlerden örnekler vererek, bir çok yazar, üzerinde çalışmışlar, fakat, kural ve anlamları yönünden pek etkin bir çalışma yapmamışlardır. Bu nedenle, Türkçe'de ve İngilizce'de en yaygın kullanılan ikilemelerin, kurallarını, hangi sınıflandırmaya girdiklerini ve hangi eklerden, ne tür ikilemeler türetilebileceğini, bu çalışmamızda, detaylı bir şekilde değindik.

Bu çalışmamın gerçekleşmesinde, danışmanım, Yrd. Doç. Dr. Gencay Genç'e, gerek kaynak temini ve gerekse tezin incelenmesinde ki değerli katkılarıyla, Doç. Dr. Recep Songün'e, faydalandığım Almanca kaynakların çevirisinde ve bu konuyla il-

gili anahatların belirlenmesinde katkıları olan,mesai arkadaşım,Okt.Şahbender Çoraklı'ya,ve yine Almanca çeviriler konusunda yardımcı olan,eşim Filiz Kayalar'a,ve her konuda yardımlarını esirgemeyen tüm Bölüm Hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Fethi Kayalar 1991

G İ R İ Ő

Her dilin kendine has bir yapısı vardır ve olgular, ancak karşılaştırma temeli oluşturabilecek ortak yönleri bulunduğu zaman karşılaştırılabilirler. Bu nedenle, her türlü karşılaştırmanın temeli de ortak yönlerdir.

Kapsamında Sesbilim, Biçimbilim ve Anlambilim de bulunan "ikilemeler", ya da diğer bir deyişle "ikizlemeler veya tekrarlar", hem Türkçe hem de İngilizce'de özellik açısından bir ilişki bulunduğundan, birlikte incelemeyi uygun buluyoruz

İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek ve kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. (1) Ahmet Cevdet Emre, ikilemeyi, "dilnin yüzyıllar boyunca kazanıp kullandığı her türlü kelimeyi, yeni yeni duyuşlar ve kavrayışları anlatmak için arka arkaya iki kere söylemekten, türleri ve şekilleri, kelimelerin ikisini yan yana dizmekten ibaret bir anlatış yoludur", (2) şeklinde tanımlamaktadır. Daha değişik bir tanım getiren Hasan Eren, "muhtelif psikolojik amillerin tesiri altında doğmuş bir ifade şeklidir", diye söz etmektedir. (3) Yabancı dil bilimciler ise, ikilemeyi Türkçe'de nasıl ikizleme veya tekrar şeklinde ifade ediyorsak, kendileride bu yapıya, "fixed order, binomials, frozen word order ya da phonetic sequences" diye isimlendirmektedirler. Yakov Malkiel'e göre, (4) ikileme, sözdizimi kurallarına uygun, anlatımı güçlendirmek için

birbirine benzer iki bazen de üç kelimenin yan yana kullanılmasıdır".Andrej Bzdega'e göre ise,"sesin ya da kelimenin yeni bir kelime oluşturacak şekilde tekrarlanması yoluyla elde edilen bir oluşumdur"diye açıklamaktadır.(5)

K o n u y l a İ l g i l i Ç a l ı Ő m a l a r

Türkçe'de ve İngilizce'deki ikilemeler hakkında günümüze kadar pek fazla sayıda çalışma yapılmamıştır.Hans Marchand'ın da,"Eğer yazarlar çalışmalarında,yazdıkları roman,hikaye ve oyunlarında,'ikileme konusu halk diline has bir olaydır',düşüncesinden uzaklaşıp,bu orijinal yapıları eserlerinde fazla bir şekilde kullanmış olsalardı,muhtemelen bu konuda ki çalışmalar daha fazla olacaktı",diye söz etmesi bu konunun pek irdelenmediğini göstermektedir.

T ü r k ç e ' d e İ k i l e m e l e r Ü z e r i n e Ç a l ı Ő m a l a r

Karl Foy'un 1899 yılında yayınladığı "Studien Zur Osmanischen Syntax" adlı makalesi,ikileme olarak kullanılan kelimelerin yan yana geliş kurallarını tespit ederek,ikilemeleri alan,anlam,hece sayısı ve sırası ve dilbilgisi açısından ele alması yönünden ilk çalışmadır.

1945 yılında yayınlanan 'Türk Dil Bilgisi' kitabında,Ahmet Cevdet Emre,ikilemeleri,meydana geldiği kelimelere göre isim,sıfat,fiil v.b. gibi sınıflandırmıştır.

Osman Nedim Tuna,1945 de yazdığı 'Türkçe'de Tekrarlar' adlı makalesinde,tekrarları (ikilemeleri) kelime türlerine göre sınıflandırarak ayrıntılı bir şekilde ele almış ve çeşitli eserlerden örnekler vererek,bu çalışmasını zenginleştirmiştir.

Hans Marchand,1952 yılında Leiden'de yayımlanan 'Alliteration Ablaut and Reim in den Turkischen Ziwillingsformen' (Türkçe İkilemelerde Önses,İçses ve sonses uyumu) adlı makalesinde,Türkçe'deki ikilemeleri önses benzerliği, iç ses uyumu ve kafiye açısından ele alarak;

" 'at araba'

'zart zurt'

'ayna mayna'

'süslü püslü' " tiplerine ayırmış ve bunların yapılışını psikolojik ve anlambilim özellikleri çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır.

1953 de Ankara'da yayınlanan 'Türk Dili Dergisi'nde, "İkizlemeler Üzerine adlı makalesinde,Mehmet Ali Ağakay, ikilemeleri sınıflandırarak,çeşitlerini ve tiplerini belirtmiş ve bunların anlam yönünden değerlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Türkçe'de ikileme olayını çok eskilere giderek,Oğuzca'dan başlayarak Türkçe'nin hemen hemen tüm devrelerinden örnekler vererek,ikilemede geçen tüm dilbilgisi kurallarınının yer aldığı en ayrıntılı çalışmayı 'Türk Dilinde İkilemeler' adı altında,Vecihe Hatipoğlu'nun 1981 yılında çıkardığı eserinde görmemiz mümkündür.Bu eserinde,Vecihe Hatipoğlu,ayrıca

bir sözlük çalışması da sunmuş ve bu ikilemelerin ses, sözcük,yapı,görev ve anlam bakımından özelliklerine değinmiştir.

İngilizce'de İkilemeler Üzerine Yapılan Çalışmalar

Turku Üniversitesi,İngilis Dili Bölümü'nün çıkarmış olduğu "Linguistic Theory" adlı dergide Viljo Kohonen,(10) eski İngilizce'de kullanılan ikilemeleri,cümle örnekleri vererek,genelde cümle öğeleri açısından nerelerde bulunduğunu ve ayrıca,anlamsal,sessel ve biçimsel açıdan özelliklerine değinmiştir.

Alman Dilbilimci Klaus Hansen,"Reim und Ablautverdopplungen" adlı çalışmasında,İngilizce'deki ikilemeleri,dilbilgisi kurallarına göre ele almış ve her bir kurala ilişkin,günümüzde kullanılan örnekler vermiştir.(7)

İngiltere'de yayınlanan "Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour" dergisinde,Steven Pinker ve David Birdsong (Harvard University),(8) ikilemeleri anlamsal ve sessel özellikleri bakımından ele almış ve diğer dillerle de özellikle Fransızca-bir karşılaştırmasını yapmıştır.

1978 yılında yayınlanan "Journal of Phonetics" isimli derginin 6. sayısında,Anne Cutler ve Willam E.Cooper'ın (9) birlikte hazırladıkları bir makalede,sesSEL ve anlamsal etkenlerin İngilizce'de meydana gelen ikilemelerdeki önemine

değinmişler ve ikilemelerin sırasını değiştirerek-"dribs and drabs" yerine "drabs and dribs" gibi-dinleyiciler üzerinde bir araştırma yapmışlar ve bunların anlamdan çok,sessiz sınırlamaların daha da önemli olduklarını vurgulamışlardır.

Bunların dışında,1959 yılında yayınlanan *Lingua* dergisinde,Yakov Malkiel,(14) ikilemenin tanımını yaparak,neden ikilemelere gerek duyulduğundan bahsetmiştir.

-
- (1) Vecihe Hatipoğlu,Türk Dilinde İkilemeler,1981,İstanbul.
  - (2) Ahmet Cevdet Emre,Yineleme,İkizleme,Katmerleme,Türk Dil Bilgisi,1945 İstanbul.
  - (3) Hasan Eren,İkizlemelerin Tarihi Hakkında,DTCF dergisi,VII.sayı,1949, Ankara.
  - (4) Yakov Malkiel,Studies in Irreversible Binomials,Lingua 8,1959.
  - (5) Andrej Bzdega,Hauptprobleme der Reduplication im Deutschen Zeitschrift,Nauk,UAM Filologia 1,1957.(Çeviri,Okt.Şahbender Çoraklı, Atatürk Üniversitesi,Erzurum.
  - (7) Klaus Hansen,Reim und Ablautverdoppelungen,(Çeviri,Okt.Şahbender Çoraklı,Atatürk Üniversitesi,Erzurum,1990.
  - (8) Steven Pinker and David Birdsong,Speakers' Sensitivity to Rules of Frozen Word Order,Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour, 18,London,1979.
  - (9) Anne Cutler and William E.Cooper,Phoneme-Monitoring in The Context of Different Phonetic Sequences,Journal of Phonetics 6,Academic Press Inc. London,1978.
  - (10) Viljo Kohonen,Observations on Syntactic Characteristics of Binomials in Late Old English and Early Middle English Prose,Linguistic Theory,University of Turku.

İ K İ L E M E L E R

Genelde, ikilemelerin yapısı ve düzeni kalıplaşmış ve sabit olduğundan dolayı, bunların sırasını değiştirerek kullandığımızda, her iki kelimenin kullanılmasına rağmen ses uyumu nedeniyle, hemen yanlış kullanıldığına farkına varabiliriz. Örneğin, 'eğri büğrü' ikilemesi bu haliyle kullanıldığında, eğri olan bir nesnenin çok eğri olduğunu vurguladığımız anlaşılır. Oysa, bu ikilemeyi 'büğrü eğri' olarak kullandığımızda, hemen yanlış kullanıldığı farkedilecektir. Bu ikilemede 'büğük' kelimesinin başlı başına bir anlamı yoktur ve sadece pekiştirme sesi olan "b" harfi ile birlikte son seslerin uyumunu sağlayan bir kafiye oluşturulmuştur. Bu nedenle, rastgele kelimelerin bir araya getirilerek ikileme yapılması söz konusu olamaz. 'Büğrü kelimesi 'bükülmek' kelimesinden türetilmiş olsa bile, ikileme kuralları uygulanması sonucunda bu kelime ortaya çıkmıştır. Halbuki, bu ikileme yerine 'eğri büğük' şeklinde kullandığımızda, ikileme kuralı olmadığı hemen farkedilecektir. Bunun yerine 'eğik Büğük' şeklinde ifade edersek, hek ikinci kelimenin başında patlamalı "p ve b" seslerinden birini kullanmamız gerekir ve hem de son seste bir kafiye olduğundan ikileme kurallarına uygundur diyebiliriz. Bu görüşümüzü, Hatipoğlu'da desteklemekte ve şöyle demektedir;

"İkilemeyi kuran sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği daha doğrusu ses uygunluğu, ses güzelliği gelir. Ses benzerliği, anlatım zorunluğu ile birlikte, ikilemeyi kuran en büyük etkidir."(1)

---

(1) Vecihe Hatipoğlu, Türk Dilinde İkilemeler, sayfa 13, 1981.

İKİLEMELERDE GENEL ÖZELLİKLER

İkilemeyi oluşturan sözcüklerin en büyük özelliği, bir ses uygunluğu oluşturmalarıdır. Bu ses uygunluğu, ön seste ve son seste daha açık bir şekilde göze çarpmaktadır. İkileme yapılırken, ya aynı sesi veren sözcük tekrar edilir, ya da sesleri birbirine benzeyen ve birbirini andıran sözcükler yan yana kullanılır.

Aşağıdaki örnekler, bunu açık biçimde göstermektedir:

A : Ön seste benzerlik (Initial sound similarities);

İkilemeyi kuran sözcüklerin başındaki ünsüzlerin benzeşmesine, ön seste benzerlik denir.

" bağ bahçe
bet beniz
çul çaput
çekip çevirmek
çerden çöpten
cümbür cemaat
döl döş
düğün dernek
kış kıyamet
kız kızan
kol kanat
kör kütük
sağ salim
selam sabah

soy sop
 sürü sepet
 yarım yamalak
 yalan yanlış
 yalvar yakar
 yamuk yumuk
 toz toprak
 zarar ziyan
 zehir zukkum "

gibi örneklerde, ikilemeyi oluşturan bu sözcüklerin ilk sesleri aynıdır. Yukarıdaki örnekler, sadece ikilemelerde ön ses benzerliği değil, aynı zamanda orta ses ve son ses ile anlam yönünden de ortak özellikler içerebilir. Yani, bir ikilemede bir kaç özellik bulmak mümkün olabilmektedir.

B : İkilemelerde kalıplaşma (fixed order) ;

Uzun yıllar, ikilemeler hiç değiştirilmeden kullanıldıklarından ve bir takım kurallar gereği ortaya çıkmalarından dolayı kalıplaşmışlardır ve bu yüzden yer değiştirilerek kullanılamazlar. Bu kalıplaşma o kadar kesindir ki, ikilemeyi oluşturmak için uydurulan kelimenin kendine özgü bir anlamı olmadığından tek başına kullanılmaz. Örneğin;

" tek tük
 eski püskü
 çoluk çocuk
 eğri büğrü
 yamru yumru

yırtık pırtık
 alaca bulaca
 alık salık
 allem kallem
 çatır çutur
 kambur kumbur "

gibi ikilemelerde "tük,püskü,çoluk,büğrü,yamru,pırtık,salık,
 bulaca,kallem,çutur,kumbur" gibi kelimeler tek başlarına
 kullanılmazlar.Bazı ikilemelerde ise,her iki kelimede tek
 başına kullanılmaz.Örneğin;

" mırın kırın
 zırıl zırıl
 gürül gürül
 didik didik
 tıklım tıklım
 karman çorman
 allak bullak
 çisil çisil
 tiril tiril
 zik zak
 şapır şapır
 şapır şupur
 sapır sapır
 aval aval
 tir tir
 mışıl mışıl
 horul horul

İkilemede kalıplaşmayı sağlayan birtakım etkenler vardır. Bunlar sırasıyla:

- a) Sıra kalıplaşması,
- b) Az heceli-çok heceli sırası,
- c) Ünlü-ünsüz sırası,
- d) "b-p" gibi patlamalı seslerle yapılan ikilemelerin sırası,
- e) Türkçe kelimelerin sırası,
- f) Sayılarla yapılan ikilemelerin sırasıdır.

a) Sıra kalıplaşması :

İkilemelerin oluşum ya da sıralanışında her iki kelime-
de anlamlı oldukları halde, yer değiştirildiği zaman bağımsız
iki anlam ortaya çıkacağından, ikileme özelliğini kaybeder ve
kalıplaşma da bozulmuş olur. Örneğin;

" karı koca

kış kıyamet

kıt kanaat

kör kütük

taş toprak

yalan yanlış

yara bere

para pul

köşe bucak

kırık dökük

anne baba " gibi ikilemeler, sırası değiştirilerek
söylendiğinde;

" koca karı
yanlış yalan
kütük kör

baba anne " gibi, ikilemenin kendine özgü anlamının dışına çıkılacak ve ikilemede bozulacaktır.

İkilemelerde kullanılan sözcükler bazen yer değiştirebilir, fakat ses uyumu bakımından asıl kullanıldığı kadar uyumlu değildir ve zorlama hemen kendisini belli eder. Örneğin;

'delik deşik' yerine,

'deşik delik',

'özene bezene' yerine,

'bezene özene',

'yalvar yakar' yerine,

'yakar yalvar' kullanılabilir, ama söz dizimi ve

ses uyumu bakımından sıraların yerlerinin değiştiği fark edilir.

b) Az heceli - çok heceli sırası :

(Monosyllable-bisyllable sequences)

İkilemede önemli olan noktalardan biri de, tek heceli ya da az heceli kelimenin, iki ya da daha fazla heceli kelimedenden önce gelmesidir. Bu da ikilemeyi kalıplaştıran en önemli unsurların başında sayılmaktadır:

" alt alta

ar namus

ay aydın
 az buçuk
 bağ bahçe
 baş başa
 biz bize
 can ciğer
 çul çaput
 dağ bayır
 kul köle
 kap kaçak
 hak hukuk
 iç içe
 kış kıyamet
 saç sakal
 şan şöret
 taş toprak
 uç uca
 on onbeş

yer yemez " ,gibi örneklerde,ikinci kelimeye göre birincilerin daha az heceli veya tek heceli oldukları görülmektedir.Çok heceli kelimenin başta kullanıldığı durumda ise bir zorlama ortaya çıkacaktır ki,bu da kalıplaşma özelliğinden dolayı ikileme kuralını ortadan kaldırır.

Bu zorlama;

" alta alt
 aydın ay
 bahçe bağ

hukuk hak
kaçak kap
sakal saç
şöhret şan

yemez yer " gibi örneklerde , ikilemenin birinci kelimesini çok heceli, ikincisini de az heceli oluşturduğumuz zaman, açık bir şekilde ortaya çıkar.

c) Ünlü - ünsüz sırası (Vowel-consonant sequences):

Genellikle ikilemelerde göze çarpan özelliklerden biri de, ikilemenin birinci kelimesinin bir ünlü ile başlamasıdır. Bu ünlülerin geniş, kalın ve düz olması da diğer bir etkidir

Örneğin;

" az buz

ara sıra

açık saçık

ana baba

ayan beyan

allı pullu

aslı nesli

ev bark

eş dost

iş güç

ipsiz sapsız

orda burda

okuma yazma " gibi örneklerde, ünlü yerine ünsüzle

başlayan kelime başta kullanıldığında, bir zorlama ortaya çıkmaktadır. Örneğin;

" beyan ayan
baba ana
bark ev
yazma okuma "

şeklinde, bu ikilemelerin sıralarını değiştirip okuduğumuz zaman, bu zorlama hemen farkedilir.

d) "b-p" gibi patlamalı seslerle yapılan ikilemeler:

(Plosive consonants such as "b and p")

Bu konuda Ahmet Cevdet Emre (2),

"Dilimiz en geniş ölçüde, sıfatların ilk hecesini, başka bir ses katarak katmerlemekte ve bu yöntemle anlatış değerlerini kuvvetlendirmektedir." demektedir.

Genelde, ikilemenin ikinci kelimesinin başında pekiştirme amacıyla kullanılan "p ve b" seslerinden özellikle "p" sesi, tek sözcük pekiştirmelerinde ikileme olarak kullanılmaktadır. İkilemeyi oluşturan bu kelimelerin başında ise daha çok sıfatlar gelmektedir. Örnek olarak;

" ayrı - 'apayrı'
uzun - 'upuzun'
ince - 'ipince'
kara - 'kapkara'
sarı - 'sapsarı'
açık - 'apaçık'

(2) Ahmet Cevdet Emre, Yineleme, İkizleme, Katmerleme, Türk Dil Bilgisi, sayfa 545, 1945.

kuru - 'kupkuru'

kızıl - 'kıp kızıl'

Bu ikilemeler, kelimenin ilk hecesine "p" sesi ilave edilerek elde edilmişlerdir. Bazı kelimelerde ise, aynı yöntemle, "pe" hecesi getirilerek ikileme elde etmek de olasıdır. Örneğin,

" düz - 'düpedüz'

sağlam - 'sapasağlam' " gibi.

Bitişik değilse, iki ayrı kelimelerden oluşan ikilemelerde ise, ünlü ile başlayanlara "p" sesi ilave ederek, ünsüz ile başlayanlara da, ilk sesi "p" sesiyle değiştirilerek ikilemeler elde edilebilir. Örneğin;

" eski püskü

yırtık pırtık

bölük pörçük

süslü püslü

sus pus

ekli püklü " ikilemelerini ele alabiliriz. "B"

sesine örnek olarak da,

" eğri büğrü

eğik büğük

oram buram " ikilemelerini gösterebiliriz.

Bu örnekler tek başına kullanıldığında, bir anlam içermeyen "püskü, pırtık, pörçük, püs, püklü, büğrü, büğük" gibi kelimeler, hem "p-b" sesleriyle bir pekiştirme yapmak, ve hem de kafiye elde etmek amacıyla türetilmiştir. Anlamsız olmalarının başlıca sebebi budur.

Bu ikilemelere benzer olarak " m , s , r" sesleriyle de

ikileme yapmak mümkündür:

(m) ile,

" beyaz - 'bembeyaz'

yeşil - 'yemyeşil'

düz - 'dümdüz'

sıkı - 'sımsıkı' " örneklerinde, anlamlı kelimenin ilk hecesine "m" sesi katılarak ve birleşik söylenerek elde edilir.

" karmakarışık

darmadağınık " örneklerinde ise, anlamlı sözcüğün ilk hecesine "-rma" eklenerek ve yine birleşik söylenerek, bu tip ikileme elde edilmektedir.

(s) ile,

" kaskatı (kesilmek)

koskoca

kıskıvrak

yusyuvarlak

masmavi

tostombul

mosmor " gibi örneklerde , anlamlı kelimenin ilk iki sesine "-s" takısı getirilerek anlam güçlendirilmiştir.

(r) ile,

" sırsıklam

çırçıplak " veya,

" sırlııklam

çırılçiplak "

gibi örneklerde, asıl kelimenin ilk iki sesine hem "r", hem de "-rıl" eki getirilerek de ikileme yapmak olasıdır.

e) Türkçe kelimelerin sırası :

İkilemelerde kullanılan kelimelerin her ikisinin de Türkçe olmasının yanısıra, biri Türkçe, diğeri yabancı, ya da her ikisi de yabancı kelimelerden oluşabilir. Genelde doğa seslerini yansıtmaya çalışan kelimeler dilimizde çoktur ve bu kelimeler de ikileme olarak pek fazla sayıda ve şekilde kullanılmıştır.

Bu tür ikilemeleri, Ahmet Cevdet Emre, "Yansımaların Yinelenmesi" (3) isimli makalesinde değinmiş ve bu sınıfa giren ikilemeleri "yalın ve uzatılmış" diye ikiye ayırmıştır. Yalın olanların tek hecelilerden, uzatılmış olarak isimlendirilenlerin ise birkaç heceden meydana gelmesi, başka bir özellik olarak göze çarpmaktadır.

Yalın olanlar :

"güm güm" vurmak

"küt küt" atmak

"kıs kıs" gülmek

"tak tak" çalmak

"tık tık" etmek

Uzatılmış olanlar ise:

"şakır şakır" ötmek

"cayır cayır" yanmak

"mışıl mışıl" uyumak

"harıl harıl" çalışmak

"çisil çisil" yağmak

---

(3) Ahmet Cevdet Emre, Yansımaların Yinelenmesi, Türk Dilbilgisi, 1945.

"patır patır" düşmek

"şıkır şıkır" oynamak

örneklerindeki kelimeler tek başına cümlede kullanıldığında, ikilemedeki kadar anlamlı olmadığı görülür.Örneğin,

"Sular şakır şakır akıyordu" yerine,

"Sular şakır akıyordu"

"Çisil çisil yağmur yağıyordu" yerine,

"Çisil yağmur yağıyordu" gibi.

Bazı ikilemelerde, eskiden kullanılan bir kelime ile yeni kullanılan bir kelimeyi görmek mümkündür.

" yorgun argın

yarım yamalak "

gibi ikilemelerin birinci kelimesi yeni Türkçe, ikinci kelimesi ise eski Türkçe'dir.

Biri Türkçe, diğeri yabancı kelimedenden oluşturulan ikilemelerde ise Türkçe olan kelime önce kullanılır:

" güçlü kuvvetli

kılık kıyafet

aç biilaç

kış kıyamet

akça pakça

akıllı uslu *

gönül hatır * " örneklerinde olduğu gibi.

---

* Bu ikilemeler, "uslu akıllı" ve "hatır gönül" olarak da kullanılır.

Her ikiside yabancı kelimelerden oluşan kimi ikilemeler Osmanlıca döneminde dışarıdan alınan kelimelerden elde edilmiştir. Bunlar:

" ayan beyan
 hal hatır
 hayır hasenat
 haraç mezat
 hak hukuk
 hısım akraba
 rica minnet
 şan şöhret
 zarar ziyan ", gibi ikilemelerdir.

f) Sayılarla yapılan ikilemelerin sırası :

Sayılardan elde edilen ikilemeler ise, 'küçükten-büyüğe' kuralına göre yapılmıştır ve ayrıca aynı rakam tekrar edilerek, sonlarına "-er" takısı getirilip ikileme elde edilmiştir

Örneğin;

"Bir iki" kişiydiler.
 "Üç beş" kişi ancak vardı.
 "Partide yaklaşık "otuz kırk" kişi vardı.
 Olanları "bir bir" bana anlattı.
 Sınıfa "birer birer girdiler.
 Ekmeği "yarımşar yarımşar" bölüştüler.
 Her yemekten "azar azar" yediler.
 "ikişer ikişer" saymasını yeni öğrendi.

C : Son ses benzerliği (Rhyming)

İkilemeyi oluşturan kelimelerin son seslerindeki ünlü ya da ünsüzlerin benzerlikleri bir kafiye oluştururlar. Bu kafiyeleli ikilemeler, kullanılan sözcükler bakımından da kendi aralarında şu şekilde sınıflandırılırlar:

a) Her ikisi de anlamlı olanlar ;

'kırık dökük'

'anasız babasız'

'selam kelam'

'az buz'

'ipsiz sapsız'

b) Bir kelimesi anlamlı olanlar ;

'yırtık pırtık'

'sıkı fıkı'

'şartlı şurtlu'

'eğri büğrü'

c) Her ikisi de anlamsız olanlar ;

'süklüm püklüm'

'eciş bücüş'

'abur cubur'

'kıvır zıvır'

'abuk sabuk'

Son sınıflandırmaya giren bu ikilemeleri oluşturan kelimeler tek başlarına kullanıldıklarında hiç bir anlamları bulunmaz. Yalnızca, ikileme oluşturduklarında kendilerine özđü anlamları vardır.

İKİLEMELER ARASINDA ÜNLÜ KURALLARI

İkilemeler farklı kelimelerden oluşturulduğunda, bilhassa yansımali kelimelerde, birinci kelimenin ilk hecesinde "a" sesi varsa, ikinci kelimenin ilk hecesinde de "u" sesi bulunur. Örneğin;

'abur cubur'
 'çarpık çurpuk'
 'çat çut'
 'şakır şukur'
 'tak tuk'
 'şartlı şurtlu'
 'gacır gucur'
 'dan dun' vb.gibi.

İkilemeyi oluşturan ayrı kelimelerden birincisinin ilk hecesinde, özellikle kalın, düz, dar ünlü varsa, bütün hecelerde ve öteki kelimedede de kalın, düz ve dar ünlü bulunur. Örneğin;

'ıvır zıvır'
 'kıvır zıvır'
 'mırın kırın'
 'pılı pırtı'
 'sıkı fıkı'
 'ıncık mıncık'
 'yırtık pırtık'

T a m l a m a l a r d a i k i l e m e l e r

Anlamı daha da güçlendirmek amacı ile, belirtisiz tamlamalarda da ikilemeler dikkati çekmektedir. Bunlara daha çok kahramanlık şiirlerinde ve hikayelerinde ve zaman bildiren sözcüklerde rastlanır.

'Büyükler büyüğü Atatürk'

'Kahramanlar kahramanı Fatih'

'Efelerin efesi'

'Tövbeler tövbesi'

'Krallar kralı'

'Arslanlar arslanı'

'Güzeller güzeli'

'Yıllar yılı'

'Seneler senesi'

Bazen bu tip ikilemeler, belirtili tamlamalarda kötüleme için de kullanılır. Örneğin;

'beterin beteri'

'aptalın aptalı'

'sersemin sersemi'

'kötünün kötüsü'

Buna benzer olarak, "üst" kelimesinden türetilen ikilemeler de vardır ve iki türlü ikileme kurulabilir:

'Üst üste yenildi'

'Üst üste sigara içiyor'

'Üst üste kaza yaptı'

veya ; 'kaza üstüne kaza oldu'

'üzüntü üstüne üzüntü yaşadılar' gibi örneklerde görebiliriz.

"m-" i l e y a p ı l l a n i k i l e m e l e r

Türkiye Türkçesi'nde aslında "m" sesi ile başlayan kelime olmadığı halde,bir yaratma gücü kullanılarak çok sayıda "m" li sesle başlayan ikilemeler elde etmek mümkündür. İkilemenin ikinci kelimesinde görülen bu "m" sesi,ya ünlünün başına getirilerek,ya da kelimenin başındaki ünsüz kaldırılıp yerine "m" sesi ilave edilerek yapılmaktadır.Bu ikilemelerde ikinci kelimeye sadece "m" sesi getirildiğinden,ya da ünsüz "m" ile değiştirildiğinden,geriye kalan kısım olduğu gibi kullanılır ve neticede hem orta ses,hem de son ses uyumu elde edilir.Örneğin;

" defter mefter

kalem malem

yazı mazı

kaşık maşık "

gibi,kelimelerin ilk sesleri "m"

değiştirilerek yapılmıştır.

" ekmek mekmek

ayna mayna

örtü mörtü

ayakkabı mayakkabı ",gibi örneklerde ise,ünlünün

önüne "m" sesi getirilerek ikileme elde edilmiştir.Bu ikilemelerin diğer bir özelliğide,"p-b" sesiyle yapılan pekiştirme ikilemelere benzer bir güçlendirme görülmekte ve daha fazla kelime kullanmadan,'vesaire,benzer,gibi ve ilgili şeyler'anlamalarını da içermektedir.

Sayıları az da olsa,

" bakkal çakkal

sıkı fıkı " gibi,"m" sesinden başka,"ç ve f" sesi kullanarak da,bu tür ikileme yapılabilmektedir.

A r a l ı k l ı İ k i l e m e l e r

Anlamı pekiştirmek için,ikilemeyi oluşturan kelimelerin arasına "ve , de-da , mi , ne" sözcükleri getirilerek anlamı daha güçlü ikilemeler elde edilir.Bu ikilemeler,üç sözcüklü gibi gözükse de "iki kelimeli" sınıfına girerler.Hatipoğlu'nun açıklaması,bunun güzel bir örneğini vermektedir:

"Aralıklı ikilemelerin bazıları kalıplaşmış,bazıları kalıplaşmamıştır.Aralıklı ikilemeler en az üç sözcükten,(aralarında "mi" eki gibi ayrı yazılan ek de olabilir),en çok da bir kaç sözcük arayla kurulabilir.Bunların hepsinde amaç,alamı pekiştirmek,güçlendirmektir."(4)

"ve" sözcüğü ile yapılan ikilemeler :

" ancak ve ancak
günlerce ve günlerce
aylarca ve aylarca
yıllarca ve yıllarca
sadece ve sadece "

"de-da" sözcüğü ile yapılan ikilemeler :

" ağladı da ağladı
güldü de güldü

---

(4) Vecihe Hatipoğlu,'Türk Dilinde İkilemeler',1981,sayfa 22.

koştı da koştı
 yedi de yedi
 yazdı da yazdı
 anlattı da anlattı
 oynadı da oynadı "

Bu ikilemeler eylemlerden kurulmuştur. Bunun dışında:

"Annesinden oyuncak almasını isteyen çocuk bebek de bebek diye tutturdu."

"Çocuk şeker de şeker isterim diye tutturdu."

"Seyahat için illa uçak da uçak diye ısrar etti."

gibi örneklerde ise, ikilemeyi oluşturan kelimeler isimlerden yapılmıştır.

"mi" sözcüğü ile yapılan ikilemeler (mi-mı-mu-mü) :

Anlamı pekiştirmek ve güçlendirmek için yapılan bu ikilemeler, 'soru-cevap' veya 'tasdik' anlamı içermektedirler.

" iş mi iş
 araba mı araba
 ev mi ev
 kitap mı kitap "

gibi ikilemeler, isimlerden oluşmuştur.

" tatlı mı tatlı
 acı mı acı
 güzel mi güzel
 şahane mi şahane
 harika mı harika "

gibi ikilemeler, sıfatlardan yapılmış ve "mi" eki 'tasdik' anlamından ziyade, 'çok' anlamı taşımaktadır.

" gider mi gider
yapar mı yapar
ölür mü ölür
oldu mu oldu*
olur mu olur
satar mı satar
kalır mı kalır "

gibi ikilemeler ise, eylem bildiren kelimelerden yapılmış ve gizli bir olasılık anlamı içermektedir.

---

* Her eylem bildiren kelimelerden oluşan ikilemeler, olasılık anlamı içermemektedir. Geçmiş zaman ikilemesi bunun dışındadır.

Y ö n e l m e l i İ k i l e m e l e r :

Yönelme durumundaki ikilemeler,yönelmenin sırasına göre kurulurlar ve bu nedehle,her iki kelime de önce veya sonra kullanılabilir.Bunlar da kendi aralarında "aynı kelimeler" ve "ayrı kelimeler" diye ikiye ayrılırlar.

Aynı kelimedenden oluşan ikilemeler :

" arka arkaya

baş başa

diş diş

göz göze

kalp kalbe

kol kola

kucak kucağa

nefes nefese

omuz omuza "

Ayrı kelimelerden oluşan ikilemeler :

(her ikisi de yönelmeli)

" çoluğa çocuğa

eşe dosta

ele güne

kurda kuşa "

Bazı olumsuz ifadelerde ise,her ikiside yönelmeli ve ayrı kelimeler bir arada kullanılır.Örneğin;

" 'eve barka uğramamak'

'suya sabuna dokunmamak' " gibi.

İ y e l i k l e r d e n o l u ŷ a n İ k i l e m e l e r :

İyeliklerden oluŷan ikilemelerdeki kelimeler özellik açısından ue ayrılırlar.Bunlar:

- a) Her ikisi de iyelik eki alanlar,
- b) Birincisi iyelik eki alanlar,
- c) İkincisi iyelik eki alanlar.

a) Her iki kelime de iyelik eki alır ve genelde ikinci kelimedede yönelme bulunur:

" boy 'boyu boyuna'
 huy 'huyu huyuna'
 pis 'pisi pisine'
 gün 'günü gününe'
 denk 'dengi dengine' "

b) Birincisi iyelik durumundadır ve isimden ve sıfattan yapılması bakımından ikiye ayrılır.

İsimden yapılanlar:

" işi iş
 sözü söz
 inadı inat "

Sıfattan yapılanlar:

" güzelliğine güzel
 fakirliğine fakir
 zenginliğine zengin "

c) İkincisi iyelik durumundadır ve az kullanılır.

" aç acına " ve " tam tamına " gibi.

T a m l a m a   v e   İ k i l e m e   a r a s ı n d a k i
f a r k l ı l ı k l a r

Belirtili tamlama sınıfına giren bağlaçlı tamlamalar, ikileme özelliklerine sahip gibi gözükse de, bunların ikilemelerden ayrı tutulması gerekir. Bağlaçlı tamlamalarda anlam sınırlı iken, ikilemelerde daha geniş ve esnektir. Örnek verirsek, "Eli ayağı düzgün bir çocuk" ifadesini kullandığımızda, çocuğun sadece eli ve ayağının düzgün olması değil, diğer tüm hatlarının da düzgün olduğunu vurgulamış oluruz. Oysa, "Eli ve ayağı düzgün bir çocuk" dediğimizde, bu ifade, bağlaçlı tamlama sınıfına girer ve yalnızca çocuğun eli ve ayağının düzgün olduğu anlamına gelir ki, burada anlamı sınırlandırmış oluruz. Halbuki, ilk verdiğimiz ikileme örneğinde, "el ayak" ifadesi, anlam sınırını çok daha da genişletmektedir. Örnekleri çoğaltırsak:

"Tasını tarağını toplayıp gitti"

"Bunun aslı astarı yok" , ifadeleri yerine;

"Tasını ve tarağını toplayıp gitti"

"Bunun aslı ve astarı yok" dediğimizde, anlam daha da sınırlı olmaktadır.

Bazı ikilemelerde, kelimelerin arasına "ve" sözcüğü getirilemediği için bağlaçlı ikileme yapılamaz. Çünkü, bu ikilemelerin arasında "ve" sözcüğü kullandığımız zaman anlamı kaybolmaktadır. Örneğin;

" açık açık

baka baka

saya saya "

söylene söylene

baş başa " gibi ikilemelerde,

" baka ve baka

saya ve saya

söylene ve söylene

açık ve açık " şeklinde, ikilemelerin arasında "ve" sözcüğü kullanamadığımız için tamlama yapamayız.

İkilemeyi oluşturan öğelerin ayrı ayrı kelimelerden yapıldığı durumda ise, yine "ve" bağlaç sözcüğü kullanamadığımız için tamlama yapamayız.

"saçma sapan" yerine, 'saçma ve sapan

"eğri büğrü" yerine, 'eğri ve büğrü'

"apar topar" yerine, 'apar ve topar' şeklinde tamlamalar yapmak olanaksızdır.

"Bu bakımdan "ve" bağlacı, çok defa, ikilemeleri, kesin anlamsızlığı belirten iyi bir kontrol anahtarı görevini yapabilir." (5)

Bazı ikilemeleri ise bağlaçlı tamlama yaptığımızda, değil anlam sınırlılığını, kullanılan kelimelerin bile anlamını vermemektedir. Örneğin;

"Bu konuda çok atıp tutuyor"

Burada "atıp tutmak", 'atıp ve tutmak' şeklinde kullanıldığında, ifade edilenin dışında bir anlam taşır. Bunun gibi,

"sazı sözü yerinde" yerine, 'sazı ve sözü yerinde'

"hali vakti yerinde" yerine, 'hali ve vakti yerinde' örneklerinde olduğu gibi, anlam sapmasına neden olunur.

-

---

(5) Vecihe Hatipoğlu, "Türk Dilinde İkilemeler", 1981, sayfa 28.

A n l a m b a k ı m ı n d a n
i k i l e m e y i o l u Ő t u r a n k e l i m e l e r

Anlam bakımından ikilemeyi oluşturan kelimeler, özellik-
leri aÇısından beş kısıma ayrılır :

a) Her ikisi de aynı anlama gelen kelimelerden oluşan ikilemeler :

" it köpek
yüz surat
ses seda
sorgu sual
deli divane
kılık kıyafet
köşe bucak "

b) "Yakın anlamlı" kelimelerden kurulan ikilemeler :

" aÇık saÇık
aŐrı sızı
akıl fikir
daŐ tepe
delik deşik
derme Őatma
derlemek toparlamak
dünya alem
mal mülk
eş dost
yol yordam
doŐru dürüst " gibi.

c) "Karşıt anlamlı" kelimelerden oluşan ikilemeler :

" alt üst
büyüklü küçüklü
dosta düşmana
eninde sonunda
eksik fazla
irili ufaklı
iyi kötü
ileri geri
aşağı yukarı
yerli yersiz "

d) "Biri anlamlı" kelimelerden oluşan ikilemeler :

" eğri büğrü
ekli püklü
eski püskü
evirmek çevirmek
incik boncuk
süklüm püklüm
ufak tefek
yırtık pırtık "

e) "İkisi de anlamsız" kelimelerden oluşan ikilemeler :

" abur cubur
eciş bücüş
ıdığını cıdığını
kıvrır zıvrır
çıtı pıtı ."

İ N G İ L İ Z C E ' D E İ K İ L E M E L E R

İngilizce'de, "freezes", "frozen words", "conjoined words" "fixed word order", "reduplication" ve "binomials" olarak isimlendirilen tüm terimler, kuralların ortak olması ve aynı kelime örneklerini kapsamalarından dolayı, tümüne birden "ikileme" demek daha uygun olacaktır.

İngilizce'de "ikileme" konusunu, çeşitli dil bilimciler şu şekilde açıklamaktadırlar :

Yakov Malkiel'e göre;

"Sequence of words pertaining to the same form-class, placed at an identical level of syntactic hierarchy, and ordinarily connected by some kind of lexical link."(6)

Steven Pinker ve David Birdsong ise makalelerinde :

"...freezes, e.g. 'first and foremost', 'mish and mash', display a characteristic fixed order determined by phonological and semantic rules."(7)

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, ikileme, söz dizimi, sesbilim ve anlambilim kurallarıyla belirlenen, iki ayrı kelimededen oluşan kalıplaşmış terimlerdir.

Anne Cutler ve William E. Cooper, "Phoneme-Monitoring in The Context of Different Phonetic Sequences" adlı makalesinde, ikilemelerin özelliklerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

---

(6) Yakov Malkiel, "Studies in Irreversible Binomials", *Lingua* 8, 1959, pl13

(7) Steven Pinker and David Birdsong, "Speaker Sensitivity to Rules of Frozen Word Order", *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, 18, (1979), p.497.

"The order of some conjoined words is rigidly fixed. Both phonetic and semantic factors can play a role in determining the fixed order. .... when two words are conjoined, their order of appearance is typically free. In other cases, however, the order of conjoined words is fixed."(8)

İkilemede birlikte kullanılan kelimelerin sırası sabittir ve bu sabit kalıplaşmayı belirlemede, sesbilim ve anlambilim kuralları büyük rol oynar. Normal olarak iki kelime bir arada kullanıldığında, kullanım sıraları serbesttir. Oysa, kalıplaşmış kelimelerin (ikilemeler) oluşum sıraları sabittir ve değişmez. Bu kalıplaşmanın dışına çıkıldığı durumda ise, kalıplaşma ortadan kalkar. İkileme olmayan serbest kurala bir örnek verirsek:

"Book and lamp" sözcüklerinin yanyana kullanılması durumunda, dilbilgisi kuralları gereğince hiç bir sakınca bulunmamaktadır ve bu kelimeleri:

"Lamp and book" şeklinde de söyleyebiliriz.

Bu durumda, ikileme örneklerinin sırasını değiştirdiğimizde, sadece anlam yönünden bir değişiklik değil, aynı zamanda ses zorlamasıyla da karşılaşabiliriz. Örneğin;

"This and that" yerine,

"That and this"

şeklinde sıralamayı değiştirirsek, hem kalıplaşma bozulur, hem de okunuşunda bir zorlama ortaya çıkar.

---

(8) Anne Cutler and William E. Cooper, "Phonem-Monitoring in The Context of Different Phonetic Sequences", Journal of Phonetics/6, (1978) pp.221/225

İngilizce'de İkilemeyi Oluşturan Başlıca Kurallar

İkilemeli yapıların temelinde, kombinasyonu oluşturan kelimelerin birincisinin tek heceli, diğedinin daha çok heceli olması ve ayrıca, birinci kelimenin ince ünlü, diğerinin kalın ünlü gibi sessel etkenler olması oldukça önemlidir. Bunların yanısıra, ilk ses uyumu, son ses uyumu ve yansımali sözcüklerin iki defa üst üste kullanılarak yapılan ikilemelerdeki kurallar da önemlidir.

İkilemeler, anlatımı kolaylaştırması, anlamı zenginleştirilmesi, pekiştirilmesi, güçlendirmesi ve ifadeye güzellik katması nedeniyle, İngilizce'de, dilin ilk evrelerinden beri kullanılmaktadır. Eski İngilizce ve Orta Çağ İngilizce'sinde, anlamsal ve sessel etkenlerin yanısıra, ikilemelerin teşkil edilmesi; kronolojik sıra, sosyal üstünlük, daha güçlü ögenin önceliği, etki-tepki ilişkisi, olumludan olumsuza, genelden genel olmayana doğru, gibi sıra faktörlerinden etkilenmiştir. Bu etkenleri, inceleme sırasına göre, şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- A) Hece sayısı (Number of syllables),
- B) Ünlü sırası (Vowel sequences),
- C) İlk ses uyumu (Initial sound similarities)
- D) Son ses uyumu (Rhyming)
- E) Diğer faktörler (Other factors)

A) H e c e S a y ı s ı

İkilemeyi oluşturan sözcüklerin birincisinin tek heceli olması, diğerinin ise iki ya da daha fazla heceden meydana gelmesi, bunların söylenişini oldukça kolaylaştırır ve zorlamayı ortadan kaldırır. İngilizce'de, sayı olarak, hiç de azımsanmayacak kadar tek heceli-çok heceli sırasına göre ikilemeler bulunmaktadır. Örneğin;

'bits and pieces'
 'kit and caboodle'
 'jot and tittle'
 'stuff and nonsense'
 'fuss and bother'
 'hot and heavy'
 'hook and cranny'
 'rough and ready'
 'wild and woolly'
 'trick and treat'
 'stress and strain'
 'boof and kaboof'
 'boots and saddles'
 'bread and butter'
 'soon and later'
 'dilk or spladilk'
 'plup geplup'

Bu ikilemelerin sırası değiştirilip söylendiğinde, bir zorlama farkedilecektir.

İngilizcede, her ikiside tek heceli kelimelerden oluşan ikilemelerin sayısı da oldukça fazladır.Örneğin;

'bow-wow'

'tow-row'

'clug-drug'

'click-nick'

'click-clock'

'habs-dabs'

'pee-hee'

'pog-wog'

'wham-bam'

'wig-wag'

'flim-flam'

'tip-top'

'riff-ruff'

'chit-chat'

'pid-pad'

'knip-knap'

'rick-rack'

'Riff-Raff'

'push and pull'

'this and that'

'now and then'

'kin and kith'

'free and easy'

'span and spic'

Her ikiside iki ya da daha fazla heceden oluşan ikilemelere örnek olarak da aşağıdakileri verebiliriz:

'wifey-pifey'
 'patchy-blatchy'
 'beddie-weddie'
 'leggy-peggy'
 'nosy-posy'
 'peesy-weesy'
 'piggy-wiggy'
 'snaily-baily'
 'liony-piony'
 'dizzy-wizzy'
 'creepie-peepie' *
 'hoopie-scoopie'
 'okey-pokey'
 'okey-dokey'
 'orgy-porgy'
 'patchy-blatchy'
 'peeky-weeky'
 'raspy-gaspy'
 'ruffy-tuffy'
 'rusty-dusty'
 'skewgy-newgy'
 'splotchy-plotchy'
 'starvie-warvie'
 'stickly-prickly'
 'lardy-dardy'

---

* 'peepie-creepie' şeklinde de kullanılır.

Üç heceli sözcüklerden oluşan ikilemeler:

Sıfatlardaki -y son ekine dayandırılarak bu ikilemelerde, "-ety,-ity,-dy,-ty" eki kullanılmış ve hece sayısı ikiden üçe çıkarılmıştır.Örneğin;

'rickety-dickety'
 'slippety-sloppety'
 'hippety-hoppety'
 'hippety-pippety'
 'higgledy-piggledy'
 'mingledy-pingledy'
 'uggledy-mungledy'
 'hippety-tippety'
 'flibberty-gibberty'
 'clitterty-clatterty'
 'wippity-woppity'

Bunlardan başka, az da olsa, sonunda -y sesi getirilerek hece sayısı üçe çıkmış olanlar da vardır:

'quavery-wavery'
 'quavery-mavery'
 'bibbery-bobbery'

"Az heceden, çok heceliye" kuralına uymayan ender ikilemeler vardır ve bu ikilemelerin birinci kelimesinin sonuna -y sesi getirilerek, ilk kelime üç heceye çıkarılmıştır.Örneğin;

'tinkety-tonk'
 'tippety-tap'
 'clickety-clack', gibi.

İ k i l e m e l e r d e
Ü n l ü Ö z e l l i k l e r i

İkilemelerde bir diğer önemli kural da, kelimelerde bulunan ünlülerin ince ve kalın olma sıralarıdır. Bu ikilemeleri de, tek heceli, iki heceli ve üç heceli olmak üzere kendi aralarında üçe ayırabiliyoruz.

Tek hecelilerde ünlü uyumu ;

i-a uyumu

'chit-chat'
'flim-flam'
'tick-tack'
'crish-crush'
'cling-clang'
'knip-knap'
'mish-mash'
'pid-pad'
'bing-bang'
'ding-dang'
'rick-rack'
'clip-clap' *
'clit-clat'
'wig-wag' **
'pit-pat'
'Shim-Sham' ***
'Riff-Raff' ***

---

* 'clip-a-clap' şeklinde de kullanılır.

** 'wiggle-waggle' şeklinde de kullanılır.

*** Özel isimlerden türetilmiştir.

Tek hecelilerde ünlü uyumu:i-o uyumu

'clip-clop'
 'ding-dong'
 'drip-drop'
 'jig-jog'
 'blink-blonk'
 'sing-song'
 'tick-tock'
 'flip-flop'
 'ping-pong'
 'reppo-roppo'
 'bibb-bobb'

İki hecelilerde ünlü uyumu:i-a uyumu

'ninny-nanny'
 'fiddy-faddy'
 'knicky-knacky'
 'nifty-nafty'
 'pitty-patty'
 'splishy-splashy'
 'whitty-whatty'
 'bibble-babble'
 'diddle-daddle'
 'gibble-gabble'
 'gibble-gaggle'

'pipple-papple'
 'riddle-rattle'
 'skimble-skamble'
 'tittle-tattle'
 'tinkle-tankle'
 'wirsle-warsle'
 'ribble-rabble'
 'crinkle-crunkle'
 'jiggle-juggle'
 'shiffle-shuffle'
 'sniffle-snuffle'

İki hecelilerde ünlü uyumu:

i-o uyumu

'teesty-tosty'
 'teeter-totter'
 'tisty-tosty'
 'titter-totter'
 'filly-folly'
 'jiggy-joggy'
 'tipsy-toppsy'
 'niddy-noddy'
 'titty-totty'
 'wishy-washy'
 ''tiddle-toddle'
 'Wibleton-Wobleton'

Üç hecelilerde ünlü uyumu:i-a uyumu

'clitterty-clatterty'

'hickety-hackety'

'rickety-rackety'

i-o uyumu

'bibbery-bobbery'

'Drippity-droppity' *

'flipperty-flopperty'

'hibbledy-hobbledy'

'niddlety-noddlety'

'slippetty-sloppetty'

'slibbery-slobberly'

'wippity-woppity'

'wibbledy-wobbledy'

'hippety-hoppety'

'diddery-dodderly'

İngilizce ikilemelerde, bu kuralın tersi, yani, "i-a" ve "i-o" ünlü uyumu yerine, "a-i" ve "o-i" ünlü sırası şeklinde ikileme bulunmamaktadır. Bu yüzden, ikilemelerde ünlü uyumu, kural belirleme açısından oldukça önemlidir.

---

* Bu ikilemenin ilk kelimesi özel isimden -Drippy- türetilmiştir, ancak 'damla damla düşen yağmur' anlamına da gelmektedir.

İ k i l e m e l e r d e İ l k s e s U y u m u

İngilizce ikilemelerde diğer önemli bir kural, ilk ses uyumudur. Bu sınıflandırmaya giren ikilemelerde, her ne kadar 'iç ses, son ses' veya 'ünlü kuralları' bulunsa da, sınıflandırma gereği, sadece ilk seslerin birbirlerinin aynı olup olmadığı ele alınmaktadır. İkilemede ilk seslerin aynı olması aynı zamanda o ikilemeyi, okunması ve hemen algılanması bakımından önemli kılmaktadır.

"İkilemelerde ilk ses uyumunun bulunması, algılamayı oldukça kolaylaştırmaktadır." (9)

'bread and butter'
 'rough and ready'
 'hot and heavy'
 'stress and strain'
 safe and sane'
 'safe and sound'
 'trick or treat'
 'wig-wag'
 'flim-flam'
 'pitter-patter'
 'shilly-shally'
 'tick-tock'
 'sing-song'
 'wild-woolly'
 'tick-tack'
 'wis and war'
 'pots and pans'
 'frend and fend'
 'hus and ham'

---

(9) Klaus Hansen, "Reim-und Ablautverdoppelungen", Seite 20.

'sea and ski'
 'obladi-oblada'
 'jiggle-juggle'
 'ping-pong'
 'flip-flop'
 'criss-cross'
 'dilly-dally'
 'pitter-patter'
 'gargle-gurgle'
 'knick-knack'*
 'splash-smash'
 'flip-flap'
 'shiffle-shuffle'
 'sniffle-snuffle'
 'strim-strum'
 'battle-boller'
 'Face-fins'
 'face-fungus'
 'block-buster'
 'higgle and huggle' **
 'spitter and spatter'
 'mingle-mangle'
 'swing-swang'
 'twittle-twattle'

---

* Bu ikileme, aynı anlamda, 'knick-knock' şeklinde de kullanılmaktadır

** Bu ikileme, nadiren 'higgle-huggle' şeklinde de kullanılmaktadır.

B a ş l a n g ı ç   S e s l e r i n d e k i
D i ğ e r   Ö z e l l i k l e r

İngilizce ikilemelerde ikilemeyi oluşturan kelimeler, başlangıç seslerinde, her iki kelimenin ilk ses uyumu dışında ünlü ya da ünsüzle başlamaları ve ünsüz sayıları bakımından bir takım özelliklere sahiptirler. Bunlar:

Kelime başında 'ünlü-ünsüz' kuralı :

'artsy-fartsy'
'appy-plexy' *
'eeny-meeny'
'itsy-bitsy'
'okey-dokey' **
'oompus-boompus' ***
'orgy-porgy'

Anny, Andy, Ally gibi özel isimlerden türetilmiş, ikinci kelimesi ünsüzle başlayan ikilemelere de rastlamak mümkündür

'Anny-Panny'
'Andy-Wandy'
'Ally-Pally' , örneklerinde görüldüğü gibi.

Bu şekilde özel isimlerden türetilen ikilemeler, genelde şahısları bir şeye benzetmek ve alay etmek için yapılmıştır. Örneklerdeki "Panny" kelimesi, küfe anlamına gelen "panny", "Wandy" kelimesi, ince değnek anlamına gelen "vand" kelimesinden, "Pally" ise, bıktırmak anlamına gelen "pall" kelimesinden yakıştırılmıştır.

---

* Bu ikilemenin orijinali 'appoplexy' dir.

** Bu ikilemenin ilk seslerinden "okle-dokle" ikilemesi de vardır.

*** Bu ikileme Latince "-us" ekinden türetilmiştir.

İkilemeleri oluşturan kelimelerdeki başlama seslerinin ünlü ya da ünsüz olmasının yanısıra, ünsüzle başlayanlarda ünsüz sayısı da sınıflandırma açısından önemlidir. Çünkü pek çok ikilemede kelimelerin başındaki ünsüz sayıları eşitken, bazılarında bu farklıdır. Örneğin;

Bir ünsüz-iki ünsüz kuralına göre :

'sea and ski'

'fair and square'

'fancy-nyancy'

'harum-scarum'

'helter-skelter'

'jeepers-creepers'

'lickety-split'

'long-strong'

'nitty-gritty'

'paper-nyaper'

'hiccup-snickup'

'quagger-pragger'

'patchy-blatchy'

'bed-stead'

Ünsüz sayısı kuralına göre, birinci kelimedede iki, ikinci kelimedede üç ünsüz bulunması, İngilizce ikilemelerde oldukça ender karşımıza çıkar. Bu sınıflandırmaya, "fancy-shmancy", örneğini gösterebiliriz. Oysa, İngilizce'de üç ünsüzle başlayan kelime ve bu kelimelerden oluşan ikileme sayısı çoktur, fakat ikilemenin her iki kelimesinde de bu sayı eşit olduğundan bu sınıflamaya dahil edemeyiz.

İngilizce'de bazı fiillerden, edatıyla birlikte kullanılarak, ikilemeler elde edilmiştir. Fiilin sonuna getirilen -er eki, aynı zamanda ikinci kelime pozisyonunda bulunan edatın da sonuna getirilip ikilemede son ses uyumu kazandırılmıştır. "up , off , out" edatlarıyla yapılan ikilemeler ayrıca, ilk sesteki 'ünlü-ünsüz' sırası kuralının tam tersi olan 'ünsüz-ünlü' kuralını da ortaya çıkarmaktadır. Örneğin;

MAKE UP 'maker-upper'
 FIND OUT 'finder-outer'
 PUT OFF 'putter-offer'
 SOUP UP 'souper-upper'
 SPEED UP 'speeder-upper'

'Ünsüz-ünlü' kuralına uymayan, fakat ikinci kelimesi edattan türetilmesi bakımından önemli olan diğer ikilemeler ise şunlardır;

FIGHT BACK 'fighter-backer'
 PASS BY 'passer-byer' *
 SIT DOWN 'sitter-downer'

---

* Bu ikileme, aynı zamanda ilk ses uyumu kuralına göre, 'bir ünsüz-iki ünsüz' sınıflandırmasına da girmektedir.

S o n s e s u y u m u

İkilemeyi oluşturan kelimelerin son seslerindeki ünlü ya da ünsüzlerin benzerlikleri bir kafiye oluştururlar. Son ses uyumu, bazen tek sesle, bazen de birden fazla sesle meydana gelebilir. Bu sınıflandırmaya giren ikilemeler de kendi aralarında, ilk ses-son ses benzerliği ve ikilemeyi kuran kelimelerin anlamlı-anlamsız olmaları bakımından ayrı bir sınıf oluştururlar.

İlk ses-son ses uyumu: (-er eki ile yapılanlar)

'pitter-patter'

'chitter-chatter' *

'didder-dodder'

'Jibber-jabber'

'titter-totter'

'splitter-splatter'

'teeter-tooter'

'clipper-clapper'

'clitter-clatter'

(-y eki ile yapılanlar):

'fiddy-faddy'

'jiggy-joggy'

'knicky-knacky'

'niddy-noddy'

'niffy-naffy'

'pitty-patty'

---

* Bu ikileme, temel kurallardan biri olan "i-a" iç ses uyumunun aksine, 'chatter-chitter' şeklinde de kullanılmaktadır.

'splishy-splashy'
 'titty-totty'
 'whiffy-whaffy'
 'whishy-whashy'
 'tipsy-topsoy'
 'kitty-katty'
 'ninny-nanny'

(-le eki ile yapılanlar) :

'bibble-babble'
 'diddle-daddle'
 'gibble-gabble'
 'giggli-gaggle'
 'pipple-papple'
 'riddle-rattle'
 'skimble-skamble'
 'tittle-tattle'
 'sniffle-snuffle'
 'tiddle-toddle'
 'tinkle-tankle'
 'wirsle-warsle'

(-um eki ile yapılanlar) :

'binkum-bankum'
 'crinkum-crankum'
 'clinkum-clankum'
 'dinglum-danglum'
 'dirdum-dardum'
 'prinkum-prankum'
 'scripnum-scrampum'

'swinkum-swankum'

'trinkum-trankum'

'thingum-thangum' *

(-dy,-ty,-ry ekleri ile)

'wibbledy-wobbledy'

'clitterty-clatterty'

'hippety-hoppety'

'diddery-dodderly'

'bibbery-bobbery'

'drippity-droppity'

'flipperty-flopperty'

'hibbledy-hobbledy'

'hickety-hackety'

'niddlety-noddlety'

'slippety-sloppety'

'rickety-rackety'

'slibbery-slobberly'

'wippity-woppity'

Bu sınıflandırmaya giren ikilemeler, aynı zamanda, eşit hece sayısına sahiptir ve ikilemeyi oluşturan kelimelerdeki, "i-a,i-o" ünlü değişimleri haricinde, diğer tüm sesler birbirinin aynısıdır. İngilizce ikilemelerde bu özellik, hemen hemen son ses benzerliği olsun diye türetilen tüm ikilemelerde açık bir şekilde ortaya çıkar.

---

* -um eki Latince bir ektir ve son ses uyumu için ikilemenin her iki kelimesine eklenmiştir. Eski İngilizce'de sık rastlanır.

Bunlardan başka,ek almadığı için çok heceli olmayan, yani tek heceli kelimelerden oluşan ikilemelerde de çok sayıda ilk ses-son ses uyumu vardır.Bunlar;

'drip-drop'

'knip-knap'

'hip-hop'

'clip-clap'

'clip-clop'

'bing-bang'

'cling-clang'

'ping-pong'

'ding-dong'

'wig-wag'

'zig-zag'

'jig-jog'

'crick-crack'

'tick-tack'

'tick-tock'

'rick-rack'

'plink-plonk'

'blink-blonk'

'chit-chat'

'clit-clat'

'pit-pat'

'mish-mash'

'plish-plash'

'splish-splash'

'nid-nod', biçiminde görülmektedirler.

Thomas Wolfe, kendisini eleştiren kişileri küçük düşürmek amacıyla, eleştirmenlerin isimlerini ikileme yapılarında kullanmış ve kullandığı tüm bu ikilemeler, kural yönünden, "son ses benzerliği" sınıflandırmasına girmektedirler.(10)

<u>Eleştirmen ismi</u>	<u>Türetilen ikileme</u>
Waldo Frank	'Franky-panky'
Gilbert Seldes	'Seldesey-weldesey'
Malcolm Cowley	'Cowley-wowley'
Allen Tate	'Tatesy-watesy'
Granville Hicks	'Hicksy-picksy'
Edmund Wilson	'Wilsony-pilsony'
Leo Stein	'Stiny-weiny'
Michael Gold	'Goldy-woldy'

Thomas Wolfe, ikileme yapısını eserlerinde oldukça sık kullanmaktadır. Tek bir cümlede birden fazla ikilemeye rastlamak mümkündür. Örneğin:

"Neither, in more conventional guise, was he one of your "groupy-croupy", "cliquey-triquey", "meachy-teachy", "devoto-bloato", "wire-pullers" and back-stratchers of the world."(11)

Wolf'ın kullandığı bütün ikilemelerin, kural yönünden daima son ses kuralını yansıttığı görülmektedir.

---

(10) Thomas Wolfe, 'You can't go Home again', p.302.

(11) Thomas Wolfe, 'You can't go Home again', p.282.

D İ Ğ E R K U R A L L A R

İngilizce'de oluşturulan ikilemelerin, "hece kuralları", "ünlü-ünsüz kuralları" ve "iç ses, son ses kuralları" dışında kullanılan kelimelerin anlam bakımından da bazı kuralları içerdiği görülmektedir. Bunlar:

a) İçki kuralı

Bu kuralda, özellikle alkollü içeceklerde, alkolün derecesine göre çoktan aza doğru bir sıralama vardır. Örneğin;

'bourban and water'
 'gin and juisse'
 'gin and tonic'
 'rye and coke'
 'scotch and soda'
 'brandy and lemonade'
 'whisky and cola'
 'bacardy and malve'
 'kahlua and Dr. Pepper'
 'vodka and cola'
 'bourbon and Holland House'
 'liquor and Schweppes'
 'Scotch and corn syrup'
 'vodka and lime'
 'coconut and club soda'*

---

* Alkollü bir içecek değildir, fakat alkolsüz kokteyller sınıfına girenlerde, tad olarak kokteyle hakim olan içecek, ikilemenin ilk sözcüğünü oluşturur.

b) Kaynaştırmalı ikilemeler :

Kaynaştırma amacıyla ikilemelerin arasına "a" veya "de" getirilir. Bu tür ikilemelerde ayrıca 'son ses uyumu' ve 'iç ses uyumu' da göze çarpmaktadır. Örneğin;

"a" kaynaştırması ile :

'rub-a-dub'
 'chak-a-lak'
 'chock-a-block'
 'chuck-a-luck'
 'crack-a-jack' *
 'rat-a-tat'
 'hoop-a-doop'
 'honk-a-tonk'
 'scrub-a-scrub'
 'pig-a-wig' **
 'zig-a-zag' **
 'pit-a-pat' **
 'knick-a-knock' **

"de" kaynaştırması ile :

'flipper-de flapper'
 'row-de-dow'
 'hoop-de-doop'
 'rum-da-dum' *
 'rum-ti-tum' *

---

* "crackajack", "rumdadum" ve "rumtitum" şeklinde bitişik de söylenir.

** "pig-wig", "zig-zag", "pit-pat" ve "knick-knock" şeklinde de söylenir.

c) Üç kelimeli ikilemeler :

İngilizce'de az da olsa, 'ilk ses', ya da 'son ses' uyununa göre yapılmış ikilemeler de bulunmaktadır. Bunlar:

- 'lumpy-bumpy-humpy'
- 'hippety-hippety-hop'
- 'Tom, Dick and Harry' *
- 'wagger-pagger-bagger'
- 'your humble-cum-dumble' **
- 'Lizzy-Mizzie-Wizzie' *
- 'piggy-wiggy's taily-waily'

d) Anlamsal bakımından ikilemeler :

Dilbilimci Inna Koskenniemi, anlam bakımından ikilemeleri, şu şekilde sınıflandırmaktadır: (12)

1..Erkek öğelerin önceliği;

- 'husband and wife'
- 'Adam and Eve'
- 'King and Queen'

2..Canlıdan cansıza;

- 'people and things'
- 'man and machine'
- 'man, machine and interaction' ***
- 'person, place or thing' ***

3..İnsandan-insan olmayana;

- 'man or beast'

---

(12) Inna Koskenniemi, "On the Use of Repetitive Word Pairs", The Book of Margery Kempe, Stockholm 1975, pp 212-218.

'man and angel'

4..Büyükten küçüğe;

'men,women and children' ***

'father and son'

'cow andcalf'

5..Yakından uzağa;

'this and that'

'here and there'

'now and then'

6..Arzu edilenden,arzu edilmeyene;

'happy and blessed'

'healthy and sound'

'better and worse'

'peace and war'

7..Genelden,genel olmayana;

'heaven and angels'

'sea and fishes'

'beasts and birds'

'sky and stars'

---

* Özel isimlerden türetilmiştir.

** "humble condumble" şeklinde de kullanılır.

*** Üç kelimeli ikilemeler sınıfına katabiliriz.

S O N U Ç

İkilemenin en büyük özelliği, anlatımı güçlendirmesi, anlatımı pekiştirmesi ve kavramı zenginleştirmesidir. İkileme, aynı ya da farklı iki sözcüğün yan yana kullanılması ile oluşmaktadır. Fakat, ikileme oluştururken, her akla gelen kelimelerle bunu yapmak mümkün değildir. Çünkü, ikilemeyi oluşturan kelimelerin birbiriyle uyum içerisinde olması, Dilbilimin en önemli unsurlarından olan, Sesbilim ve Anlambilimin kurallarını, içerisinde taşımasından kaynaklanmaktadır.

İkilemeyi oluşturan kelimelerin yapısındaki hece sayıları, ünlü-ünsüz uyumları, ilk ses ve son ses uyumları, ikilemenin hemen algılanmasını sağlaması ve söylenişinde ortaya çıkabilecek zorlamayı ortadan kaldırması bakımından oldukça önemlidir.

Bu yapılarda, daha çok göze çarpan kural, az heceli sözcüğün önce, çok heceli sözcüğünde sonra gelmesidir. Çünkü, çok heceli sözcük önce kullanıldığında, ikilemenin söylenişinde bir zorlama ortaya çıkar. Örneğin, "sağ salim" ikilemesi, 'az heceli-çok heceli' sırasına uymaktadır. Kelimelerin yerlerini değiştirip, "salim sağ" şeklinde söylediğimiz zaman, zorlama hemen ortaya çıkar.

Aynı durum, İngilizce'deki ikilemeler için de geçerlidir. Çünkü, ikilemelerin hemen hemen tamamı, 'az heceli-çok heceli' sırasına göre oluşmuştur. Örneğin, "stuff and nonsense" ikilemesi, Türkçe'de olduğu gibi, yerleri değiştirildiğinde, söylenişi, aslından daha zor olmaktadır.

İkilemelerin anında algılanması, o ikilemenin kalıplaşmış olması bakımından oldukça önemlidir. Çünkü, ikilemenin uzun yıllar hiç değişmeden kullanılması, kalıplaşmasında en büyük etkendir. Bazı durumlarda birinci kelime, bazen de ikinci kelime, anlamının dışında türetilmesine rağmen, yer değiştirildiğinde, 'ünlü-ünsüz' ve 'ilk ses-son ses' uyumları aynı olsa bile, yanlış kullanıldığı hemen farkedilir. Örneğin,

"delik deşik" yerine,

"deşik delik"

şeklinde kullandığımız zaman, kalıplaşma sebebiyle, doğru olmadığını söyleyebiliriz.

İngilizce'de de bu kural geçerlidir ve kalıplaşma, Sesbilim veya Anlambilim özelliği taşımayan ikilemede bile ortaya çıkmaktadır. Örneğin, "fim-fam", anlamsız bir çift kelimeden oluşmuştur. Bunu, "fam-fim" diye değiştirdiğimizde, ilk ses ve son ses uyumuna rağmen, yanlış olduğunu farkedebiliriz.

Aynı şekilde, ikilemelerde kullanılan kelimelerin ön seslerinin özelliği, ikilemenin kolaylıkla söylenmesi bakımından önemlidir. İlk sözcüğün başlangıç sesinin ünlü olması, ikinci sözcüğün başlangıç sesinin de ünsüz olması, daha kolay söylenmesini sağlar.

"ara sıra"

"eş dost" gibi ikilemelerde, bu söyleniş kolaylığı açık bir şekilde göze çarpmaktadır.

İngilizce'de ise, buna benzer olarak, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin ilk kelimelerinin aynı olması, ya da, ikinci sözcüğün patlamalı seslerden "p-b" ile başlaması, ikilemenin söylenişini kolaylaştırmaktadır. Örneğin,

"p-patlamalı sesler"

"b-batlamalı sesler"

"p-patlamalı sesler"

"titter-totter"

"flipperty-flopperty" gibi.

Aslı Türkçe olmayan, genellikle Osmanlı döneminde Arapça ve Farsça'dan dilimize giren kelimelerden yapılan ikilemeler oldukça fazladır. İngilizce'de ise, Latince "-um" ekinden yapılan bir hayli ikileme vardır. Bunlar:

Türkçe'de

"hak hukuk"

"hısım akraba"

"rica minnet"

İngilizce'de

"binkum-bankum"

"crinkum-crankum"

"scrimpum-scrampum" gibi.

İkilemelerde kullanılan kelimelerin arasında, anlama zenginlik katmak amacıyla, "ve, de, mi, ne" gibi sözcükler de kullanılabilir. İngilizce ikilemelerde, bu kuralın benzeri olarak, kelimelerin arasına "a, de, ti" gibi sözcükler de getirilmektedir. Örneğin;

Türkçe'de

"ancak ve ancak"

"ağladı da ağladı"

"araba mı araba"

"güzel mi güzel"

"ne güldü ne güldü"

İngilizce'de

"rub-a dub"

"honk-a-tonk"

"flipper-de-flapper"

"row-de-dow"

"rum-ti-tum" gibi.

"bread and butter"

"safe and sane"

"tik tak"

"huff and puff"

"namby-pamby" gibi.

Doğadaki yansımali sesler de, Türkçe ve İngilizce'de oldukça sık kullanılmakta ve ikilemelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür ikilemeler, aynı zamanda, son ses uyumunu tam olarak içerdiğinden, söylenişi de o derece kolay olmaktadır. Örneğin;

"mışıl mışıl"

"patır kütür"

"click-clock"

"tick-tack"

"ding-dong"

"splish-splash"

"bam-bam" gibi.

İngilizce'de ayrıca, ikilemelerde, kelimelerin birincisinde "i" sesi, ikincisinde "a" veya "o" sesi, oldukça fazla bir şekilde kullanılmıştır. Bunlar, hem tek heceli, hem de çok heceli ikilemelerde görülmektedir. Örneğin,

"chit-chat"

"flim-flam"

"sing-song"

"flip-flop"

"ninny-nanny"

"Clitterty-clatterty"

Türkçe'de, iki ayrı kelimededen oluşan ikilemelerin arası-
na "ve" sözcüğü getirdiğimizde, anlam sınırlılığını doğabilece-
ğinden, bunlara ikileme değil de, tamlama demek daha uygun
olacaktır. Örneğin, "Eli ayağı düzgün" yerine, "Eli ve ayağı
düzgün" dediğimizde, anlam zenginliği kaybolur. Oysa, İngilizce
de, ikilemelerin arasında "and" sözcüğü, anlamı sınırlamak
yerine, daha da pekiştirmektedir. "And" sözcüğü bulunan İngi-
lizce ikilemeler, aynı zamanda, kalıplaşmış ikilemeler olarak
da değerlendirilebilir. Örneğin,

"this and that"

"now and then"

"Push and pull"

"free and easy" gibi.

İkilemelerde kelimelerden birinin anlamsız olması;
genelde son ses uyumu elde etmek için anlamlı kelimelerin
son seslerinin, ses yönünden benzerlik oluşturmak amacıyla,
takip eden kelimeye eklenmesinden, ya da benzer ses ile başka
bir kelime uydurulmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Bu tür
ikilemeler, Türkçe ve İngilizce'de oldukça fazladır. Örneğin,

"eğri büğrü"

"fiddy-faddy"

"delik deşik"

"pitty-patty"

"yalvar yakar"

"clitter-clatter"

"yara bere"

"titter-totter"

"yırtık pırtık"

"binkum-bankum" gibi.

*****

K A Y N A K Ç A

- Ağakay, Mehmet Ali. Türk Dili, Cilt 2, Sayı 16, İkizlemeler Üzerine I, Ankara, 1953.
- Ağakay, Mehmet Ali. Türk Dili, Cilt 2, Sayı 17, İkizlemeler Üzerine 2, Ankara, 1953.
- Aksan Doğan, Dilbilim Seçkisi, Ankara, 1982.
- Başkan, Özcan. Bildirişim-İnsan Dili ve Ötesi, İstanbul, 1988.
- Berg, P.C. A Dictionary of New Words in English, London, 1953.
- Bzdega, Andrej. Hauptprobleme der Reduplication im Deutschen. Zeitschrift, Nauk UAM Filologia I, 1957.
- Chomsky, Noam. Syntactic Structures, Mouton, 1957.
- Cuttler, Anne and Cooper, William E. Journal of Phonetics 6, Phoneme-Monitoring in the Context of Different Phonetic Sequences, Academic Press Inc. London, 1978.
- Emre, Ahmet Cevdet. Türk Dil Bilgisi, Yineleme, İkizleme, Katmerleme, İstanbul, 1945.
- Eren, Hasan. DTCF Dergisi-VII, İkizlemelerin Tarihi Hakkında, Ankara, 1945.
- Gilbert, W.S. Original Plays, London, 1922.
- Gustafson, Marita. Binomial Expressions in Present-Day English, Turku, 1975.
- Hansen, Klaus. Reim-und Ablautverdoppelungen, Köln, 1957.
- Hatipoğlu, Vecihe. Türk Dilinde İkilemeler, İstanbul, 1981.
- Huxley, A. Brave New World Revisited, London, 1955.
- Kohonen, Viljo. Linguistic Theory, Observations on Syntactic Characteristics of Binomials in Late Old English and Early Middle English Prose, University of Turku, 1978.
- Koskenniemi, Inna. The Book of Margery Kempe, On the Use of Repetitive Word Pairs, Stockholm, 1975.

- Koziol, H. Englische Studien 75, Die Silbenverdoppelungen in Englischen, Hannover, 1942.
- Malkiel, Yakov. Lingua 8, Studies in Irreversible Binomials, 1959.
- Nida, Eugene A. Morphology, A Descriptive Analysis of Words, University of Michigan Press, 1949.
- Pinker, Steven and Birdsong, David. Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour 18, Speakers' Sensitivity to Rules of Frozen Word Order, London, 1979.
- Reifer M. A Dictionary of New Words, New York, 1955.
- Rühmke, W. Wortbildende Kräfte in der Heutigen Anglo-Amerikanischen Presse- und Umgangssprache und im Slang, Diss. Kiel, 1954.
- Sunden K. Contributions to the Study of Elliptical Words in Modern English, Upsala, 1904.
- Wolfe, Thomas. You can't go Home again, London, 1927.

*****

SUMMARY

The term "binomial" refers to a pair of words denoting a synonymous or related idea, and sequence of words pertaining to the same form-class, placed at an identical level of syntactic hierarchy, and ordinarily connected by some kind of lexical link. Binomials carry some characteristics such as, fixed order, frozen words or freezes, conjoined words, and repetitive word pairs or reduplication. All these statements refer to binomials.

The order of binomials is rigidly fixed. Both phonetic and semantic factors can play a role in determining the binomials. When two words are conjoined, their order of appearance is typically free. Thus, both "book and lamp" and "lamp and book" are grammatical. In other cases, however, the order of binomial words is fixed. Examples include "this and that/that and this, free and easy/easy and free". Both semantic and phonetic factors determine the ordering.

For English, words that appear in the first position of binomials tend to refer to semantic concepts such as Here, New, Adult, Male, Positive and Singular, whereas words appearing in second position tend to refer to opposite concepts. For example;

'Here and there'
'now and then'
'parent and child'
'man and woman'
'happy and blessed'

In terms of sound structure, words in first position tend to be monosyllables and contain a word-initial segment that is low in obstruency, as well as word-medial high vowel. The tendency for conjuncts in first position to be monosyllabic is considered to be the strongest of the phonetic determinants of ordering; in cases where conjoinings pit two independently motivated phonetic factors against one another, the monosyllabic constraint typically overrides, as in;

'boots and saddles'
'bread and butter'
'rough and ready'

The tendency for conjuncts in first position to contain a high vowel is also observed in English with regularity, particularly in the case of the high vowel (I) as in;

'wig-wag'
'flim-flam'
'pitter-patter'
'shilly-shally'
'sing-song'

The internal order of the binomials is affected by semantic and phonological factors. Among the semantic factors studied, the strongest ordering tendencies are those connected with chronological, social and religious order priorities, social structure and the rhetorical tradition. Further semantic ordering tendencies include the sequences "general-specific", "weaker-intensifying", and "action-result". As to phonological factors, there is a clear tendency for the shorter member to be followed by the longer one. This tendency is also evident in the binomials whose members have the same number of syllables. The latter member is often phonologically longer because it has a long vowel in its accented syllable.
